

ГОДИНА IX.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 42.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Иzlази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

Х А М Л Е Т.

Трагедија у 5 чинова, од Виљема Шекспира, с енглеског превео др. Лаза Костић.

(Наставак.)

ПРВИ ЧИН.

Појава V.

Даљи крај придворја. (Враћа се *Дух* и *Хамлет*.)

Хамлет.

Куда ме водиш? Збори, даће не!

Дух.

Слушај ме.

Хамлет.

Хоћу.

Дух.

Дође скоро час

кад морам да се вратим у муче
пакленог огња.

Хамлет.

Јадни душе, јао!

Дух.

Немој ме жалит', само пази, чуј,
што будем казао.

Хамлет.

Збори, слушам рад.

Дух.

Освети тако кад ме будеш чуо.

Хамлет.

Шта?

Дух.

Ја сам оца твога дух:

осуђен ићи ноћу донекле,
а дању чамит' постом огњеним,
док сва на чисто не изгоре зла,
што жив починих. Али кад бих смео
да кажем тајне моје тамнице,
најлакша би те приповести реч
расцеп'ла ум ти, смрзла б' младу крв;
к'о звезде би ти очи испале,
одскочили б' од главе увојци,
а свака длака усправила б' се
к'о бодље морског жежа кад је љут.
Ал' та се вечна не открива вест

од меса ушима. — Чуј, чуј, о чуј! —
Ако ти икад отац беше драг — —

Хамлет.

О Боже!

Дух.

Освети му убијства ружни срам.

Хамлет.

Убијства?

Дух.

Убијства, да, најцрњег, правог зла,
најчуднијег, најнеприроднијег.

Хамлет.

Говори брзо; да ми освета
полети живо к'о молитве реч
ил' мис'о љубавника.

Дух.

Вољан си;

и био б' љећи него масни жбун,
што мирно жме на води Летиној,
кад не би план'о ту. Сад, сине, чуј:
У врту, веле, змија м' ујела
у сну: тако се дански вара свет
о мојој смрти причу слушајућ'
преварницу; ал' драго дете, знај,
та змија, што ти оца уједе
носи му круну сад.

Хамлет.

О, пророчка ми душо! Зар мој стриц?

Дух.

Да — да, та гадна, та прелубна звер,
приволела је срамном блуду свом,
преварном снагом, умним чинима
(О проклет ум и чини, што им моћ
занесе дотле!) Краљице ми свест,
најверније, бајаги, љубе ми:
О, Хамлете, какав то беше пад!
Од мене, што је љубљах вером том,
којом се назвах њеним пред Богом,
на уштву таку спасти што је слаб

уз мене сваком снагом природном!
 Врлине праве не мож' еволдат' блуд,
 анђелским видом нек' се преруши,
 а похота у рајској постели
 и анђела се бојјег насити
 те тражи гној.
 Ал' стан! Бојим се, чујем зорин цик;
 да свршим сад: — У врту снавах свом,
 по ручку мој свакидањ обичај;
 докраде ми се у зао час твој стрц,
 стакленце носећ' клете бунике,
 у завијутке уха сасу мог
 заразни ток, што сатре људску крв,
 пролетив брз, ка' жива, тело све,
 те невидовно танку, здраву крв,
 к'о кисац кад у млеко укапан,
 угруша сву: и мојој тако би;
 од једном губа обузе ме свог,
 к'о бони Лазар глатким телом се

у крастав створих гад.
 Братовља тако рука у по сна
 узме ми живот, круну, краљицу:
 У цвету мојих греха окинут,
 без причести, незван, непомазан,
 без покаје на страшни послан суд
 на глави моје недостатке све.
 О, страшно! Ништа страшније!
 Има л' у теби крви, не дај то;
 не дај краљевској данској постели,
 да буде легло блудној саблазни.
 Ал' како било, да то свршиш ти,
 не греши душе; штеди мајку ти,
 њеј суди Бог и оног триња бод
 у грудма, што је мучи вечито.
 Остај ми збогом! Свица бледи зрак
 близину јутра тиме казујућ'!
 Сад, збогом, збогом, збогом! Памти ме!

(Оде).

(Наставиће се.)

Шпањолска позоришта.

(Свршетак.)

Код свију позоришта уређено је, да се за улазак у саму зграду за себе нешто плати за право на седиште. Кома је доста само та „ентрада“, како је Шпањолци зову, може се, до душе, за све време представе мувати које куда по згради, али нигде не може сести и украсити се.

Наравно, да свакад има и таквих, и то доста, који се задовољавају тиме, да плате тридесет новчића или нешто више, те да се тамо са својим рођацима и познаницима забављају између чиновна, да се тада и у ложама појављују, а за време представе да се где год у куту притаје, слушајући и гледајући колико према прилици узмогну.

Espectaculos — представе — почињу се онда, кад се код нас обично свршавају. Пре девет сата представа се тамо никада не почиње, а до по ноћи никад се не сврши.

Из нутра су сва позоришта укусно наменитена и провиђена са свима угодностима и пријатностима за полазнике. Улазак је редовно простран и за највећу навалу, степенице широке и zgodне, коридори изванредно удељени и стоје у свези

са мањим и већим дворанама, са кафанама и гостионицама позоришним. Између чиновна тамо се мушки шетају, ћеретају, читају вечерње новине, разговарају се о дневним новостима, и пуше цигаритос, или како их у Мадриду зову „петилос.“ Одмор су вазда врло дугачки. Пушење пак није ништа необично у позоришту, јер познато је, да Шпањолац без тога не може живети.

Паркет је по среди раздељен уздужним пролазом, и то од предњих клуна па све до последњих до paradisais, како се званично називају последња седишта.

Паркет је у сваком погледу извртан, и са сваког седишта види се цела позоришница.

Осветљење је свуда јасно, на степеницама, по ходницима, а нарочито међу гледаоцима.

Позориште је из нутра окићено ложама, које изгледају као силни мали балкони, те га је милина погледати на све стране кад се напуни. У полукругу над собом гледа човек тада дивне грунице лених Мадриђанака у свакојаком, а у дворском

позоришту у омиљеном свечаном оделу. Злато и дијаманат, најраскошније расуто Шпањолкама по пресима, у ушима, по гаравој коси, сја се и блиста са свију страна, надмећући се са великим тамним очима, које трепере као звезде. Поред тога лепенце се на све стране таласају као вали на узбурканом језеру каквом. Испод њих су доле мушкити у фракковима и у белим махранама око врата, а тако исто и по ложама, где су у једно и дворане за примање пријатеља и познаника.

Свуда можеш лутати очима, нигде не ћеш угледати тамна кута, или непријатна изгледа. Сваки може свакога видети у дворани: тако је лепо све осветљено. При том није никако чудо ако онај или овај поведе и често у позориште, или ако код твоје сусеткиње спазини на крилу њену љубимицу мачку, или ако чујеш иза тебе дреку одојчета за матером. Први пут, кад сам чуо тај тако природан глас у кући, потпуно вештини посвећеној, једва сам могао очима својима веровати. Беше то у Царцула позоришту, а даваше се балет „Есцелзор“. И краљица беше у позоришту. На једаред стаде нека дрека дечија испод мене, управо међу ложама првога реда. Ја се наднесем над наслон пред собом, и кад погледам, видех у ложји под собом врло младу елегантну госпу, поред које беше и лепунаста слушкиња, која држаше у наручју дете у јастуке повијено. Малпша не престаде викати, и мати, да га

умири, узе га од слушкиње, са свим приметно раскопча своју хаљину од тамне свиле и стаде дојити своје чедо, без сумње првенче. Дивна мила слика! За време представе понављаше се то још неколико пута, док дете не заспа најпосле невинно и блажено на крилу слушкињином.

Тај за мене тако интересантан, а за шпанолка позоришта тако карактеран, али и обичан догађај, ником не паде у очи; док се најпосле нисам и ја сам престао томе чудити, кад сам имао прилике сваки дан у позоришту, или при шетњи на клупи у шеталишту видети младе жене како се ни најмање не „женирају“ задојити своје чедо, па ма их ко беспослен гледао.

Што је тако пријатно у позориште ићи и тамо седети, томе доприносе много, бар у Мадриду, ваљане представе. Опера одговара највећим очекивањима. Балет ваља да је само у Паризу тако сјајан, али што се тиче покрета у пантомими и целине, т. ј. свих играча у маси, тако што љубко и чаробно тешко ће се нгде моћи наћи. У позориштима превлађује у великошпанолска драма стара тако исто као и нова, модерна. Изврених глумаца свакад има довољно. Публика прати сваку реч, сваки покрет играча, што све доказује, да јој је позориште прва потреба; а да јој је поред тога у правом смислу то и права морална школа, увидеће се по томе, што безброј њих, који не знају читати, овде то најбоље надокнађују.

Л И С Т И Ћ И.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (*Драматисање колере.*) У тридесетим годинама овога века било је у моди износити на позоришту болести и како се умире од њих. Цела ондашња драма књижевност беше препуњена медицином и лешевима. У то доба приказан је у Италији, и у једном делу ондашње Аустрије, комад: „Il cholera morbo,“ у пет чинова и примљен је доста добро. У том комаду долазе на позоришту побољевања од колере и нека мати, поред болова од те болести, умире још и од жалости, што јој не допуштају, да види своју де-

цу и да их благослови на самртном часу. Критичари из тог времена велу, да је писац необично живо и природно представио тај приказ. Као што то обично бива у шаљивим играма, и овде се најбоље млади даровит лекар, који оболелу мајку излечи и за награду добија њену кћер за своју невесту.

* (*Најбоље немачко позориште.*) Пре неког времена позван је био *Павле Хајзе*, познати новелиста, а у последње доба и драмски писац, на светковину „Франкфуртскога друштва новинара и писаца.“ Том приликом говорио је Хајзе. У свом значајном говору навео је, да се добро

размислио kom немачком позоришту да да за представу велику своју трагедију, па се одлучио, да је даде франкфуртском позоришту, као најбољем од свију. Он рече, да Франкфурат на Мајни има три фактора, који чине, да му је позориште модерном драматисти најповољније, ако хоће да слободно иде даље путем, који је себи одредио. Први је фактор у томе, што франкфуртско позориште има управитеља, који разуме, као веома мало који, задатак и више одређење позоришне, и који је одарен веома богато свима знањима, која су потребна човеку на таквом месту. Осим тога његова позоришна дружина састављена је све од самих светски образованих људи, који с вољом врше свој задатак, и с љубављу и разумевањем испуњавају своју дужност. Друго, Франкфурат има позоришну публику, која, као што је он искусио, с особитим осећајем и разумевањем уме да прати песника у његовим мислима, које у делу свом износи, на шта више и тамо, где се најтамније ствари и мисли исказују. Најпосле Франкфурат има такву позоришну критику, која је заиста схватила свој лепи задатак, који није само у томе, да изнађе и покаже погрешке каквог делу и спеву, него да изнесе пред публику и све особине и врлине његове. Тако часно вођену критику не може Хајзе за доста да поштује, и тим искреније мора то своје осећање да изнесе на видик, што он сам *такве кришике о себи самом никад не чини*, него му је доста оно, што му пријатељи његови о томе доставе. Искуство у животу научило га је, да буде уздржљив у томе, а од тога има још и ту добру корист, што са критичарима, који га при том безобзирце оштро испрескачу, живи ипак вазда у добром и најбољем пријатељству.

* (*Глумчева освета*). Глумац Футе путоваше једном по западној Енглеској, па беше те среће, да у некој варошици руча у некој особитој гостионици. При плаћању упита га гостионичар, како му се допада његово јело. „Ручао сам“, одговори глумац, „као нико у Енглеској.“ — „Изузимајући кнеза“, — примети на то гостионичар. — „Ја не изузимам никога.“ — „Али ви морате изузети кнеза“, — понављаше гостионичар. „Па ни самога кнеза“, — одговори глумац љутито. Свађа поста на скоро тако жестока, да гостионичар, који уједно беше и судија у месту, поведе нашега глумца на одговор пред кнеза. „Господине Футе“, — окрете се тај часни чиновник глумцу, — „ви треба да знате, да је овде од памтивека обичај, кнеза увек изузимати, и да запамтите наше обичаје казнићемо вас са пет сахата затвора или једним шилингом глобе. Стоји вам на вољи, да бирате, што вам се допада.“ Футе виде, да нема куд, него плати глобу. Полазећи из суднице рече: „Целог свог века нисам видео већег мамлаза од овог гости-

оничара, изузимајући — господина кнеза,“ — и ту се поклати његовом кнежевском господству.

* (*Први пут у позоришту*). Неки трговчић из варошице у бечкој околици долази сваког месеца у Беч, да купи, што му треба за своју трговину. У свом мирном месту, а још више у Бечу, слушао је о чудесима, која се приказују у дворском позоришту, па је за то увек гледао, да набави себи седиште, те да и то чудо од позоришта један пут види. Ал' свакад беше зле среће, никако да дође до седишта. Ту скоро деси се опет у Бечу, и то са својом женом, па се сад више него шкад заузвек и уине, да бар сад дође до позоришта. Срећом пође му за руком, да набави себи две улазнице, за себе и за своју жену. Са највећим уживањем и нун задовољства појави се то вече у позоришту са својом другом половином и смешкајући се одседе први чин. Кад се завеса први пут спусти, погледа на позоришну објаву и, гле, јада, тамо прочита, да се „други чин збива четири недеље доцније“. — „Но тако злосретан није нико на свету као ја“, — викну нап ожалостени трговчић. „Хајд'мо кући!“ — Жена га погледа у чуду: „А за што да идемо?“ — „За што?“ — одговори јој муж, — „Ево гледај! Једва и с највећом муком добио сам улазнице. Сад смо, ето, у позоришту! Кад, гле, беде! Читај! Ето, други чин се игра после четири недеље у Бечу!“ Жена се такође веома расрди, што се други чин игра после четири недеље, па нејући оде с мужем на вечеру. Уз пут и док су вечерали заклињали су се свима свецима, да више не ће никад ни споменути позориште, а камо ли, да ће ићи и на представу.

* (*Примање глумаца у Француза*). У француским позориштима изван Париза одавна је заведен обичај, да публика сама реши, хоће ли се неки нов глумац, или глумица, или певачица примити или не. Кад се огласи, да ће пред публику изаћи такав један новајлија, да покаже шта вреди као глумац, или као певач, сваки од позоришних походилца понесе са собом цедуљу, на којој после представе напише, да л' да се прими глумац или не. Ту цедуљу преда после одбору, који прикупља гласове. Последњи пут гласало се тако у великом позоришту велике и богате приморске и трговачке вароши Нанта, која је својим сардинама поплавила пола света. Кандидат беше лепа певачица Ханријета Боретијева, о којој је ваљало да донесе суд у позоришту сабрани свет. Та певачица однесе при гласању такву победу, какву скоро није нико још однео при сличном гласању у Француској, јер од 540 особа у позоришту, само су њих 30 биле против ње. Варошки позоришни одбор наравно да је уважио ту оцену публике и одмах похитао, да потпише уговор са уметником.

Издаје управа српског народног позоришта.